

Zahvaljujemo se gospođi Emily Vargas-Barón, direktorici Instituta za rekonstrukciju i međunarodnu bezbjednost kroz obrazovanje (RISE Institut), koja nam je pomogla pri izradi programa integriranih centara ranog dječijeg rasta i razvoja u Bosni i Hercegovini.

Posebno smo zahvalni gospođi Elviri Sánchez-Igual menadžerici za komunikaciju iz Svjetskog udruženja edukatora za rano djetinjstvo (AMEI-WAECE), koja je odobrila prevod ovog materijala iz projekta "Učimo živjeti zajedno u miru, od ranog djetinjstva" i njegovo korištenje u integriranim centrima ranog dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu u BiH.

Prevod i štampu materijala omogućio UNICEF

MATERIJAL ZA NASTAVNIKE: AKTIVNOSTI SA DJECOM

Pravednost se definiše kao jedna od četiri glavne vrline. Ona podrazumijeva da svakome date ono što mu odgovara ili pripada. Ona u sebi obuhvata ispravnost, rasuđivanje i pravičnost. Pravednost je ono što čovjek mora učiniti kako bi postupio ispravno i razumno.

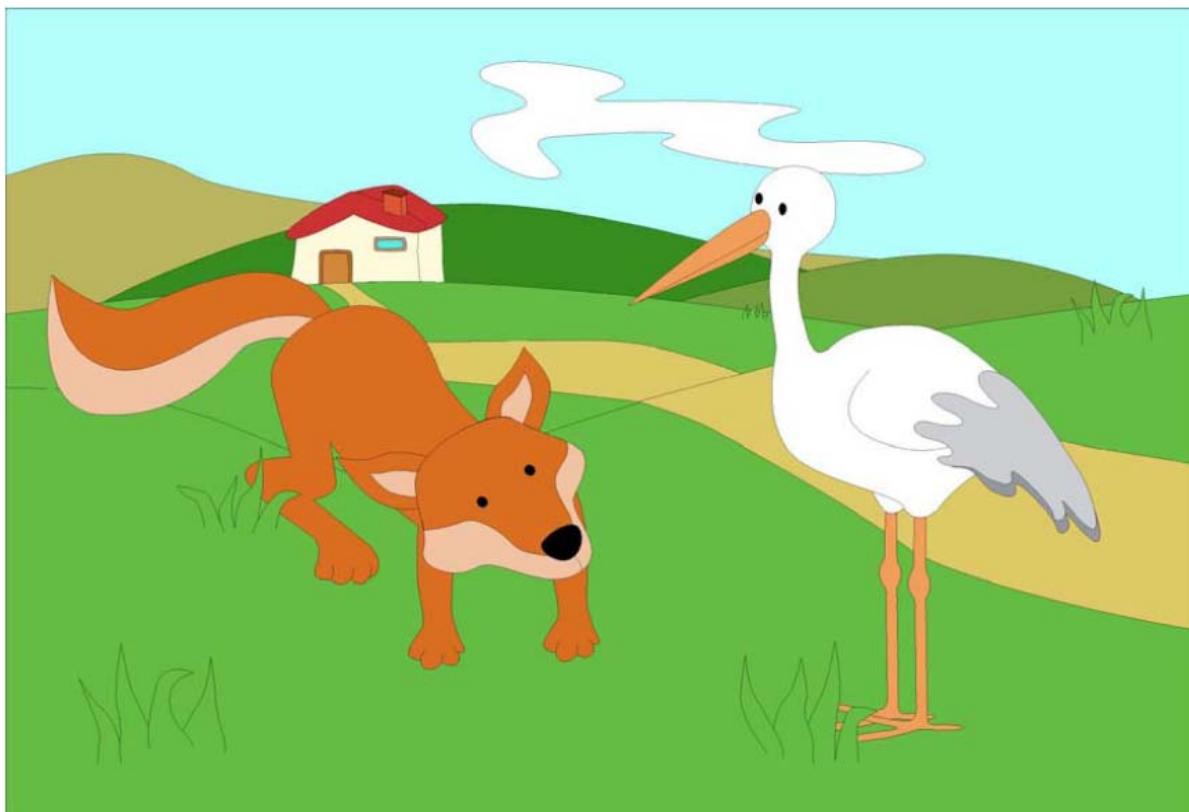
Pravda i pravednost se uobičajeno shvataju kao kazna ili nagrada za određeno ponašanje, zavisno od toga šta čovjek zasluži. Pravednošću se reguliše ravnopravnost ili pravičnost u podjeli nečega i ona uspostavlja omjer u kojem će se primjenjivati kazne ili nagrade.

Od ranog uzrasta dijete osjeća nepravdu iako ne zna objasniti šta je nepravda. Dijete razumije kada je kazna pretjerana ili nije primjerena počinjenoj greški i osjeća se loše zbog toga.

Odrasla osoba treba da nauči dijete da bude pravedno prema drugima, ali je neophodno da to pokaže upravo kroz sopstveni primjer pravednog postupanja prema djetetu i drugima.

Djeca će naučiti da uspostavljaju pravične odnose sa svojim drugarima u vrtiću kako kada ocjenjuju učinak jedni drugih u aktivnostima tako i kada dijele igračke i materijale tokom igre i drugih aktivnosti.

Aktivnost br. 1 "Lisica i roda"

Kratak pregled aktivnosti:

Vaspitač(ica) će na početku aktivnosti ispričati basnu, zatim će postavljati pitanja u vezi sa sadržajem basne, a na kraju će djeca praviti figurice glavnih likova u basni.

Cilj:

- Da djeca nauče da nepravedno postupanje prema nekome može povrijediti tu osobu.
- Upoznati djecu sa pojmom pravednosti.

Procedure:

- Razgovor
- Pripovijedanje
- Pitanja i odgovori
- Praktične radnje

Potrebni materijal:

Glina ili plastelin za modelovanje.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će pročitati odabranu basnu i usput dok čita pokazivati slike glavnih likova

"Lisica i roda".

Bila jednom jedna lisica koja se sprijateljila sa rodom. Jednog lijepog dana, lisica odluči da pozove rodu na ručak. Gošća roda je došla tačno u dogovoreno vrijeme (Pokazati sliku lisice i rode).

"Dobrodošla, gospođo Rodo!" reče lisica. "Pripremila sam izvrsnu čorbu od žaba i peršina! Sjedi, molim te!"

Čorba je predivno mirisala, ali lisica ju je poslužila u plitkom tanjiru (Pokazati sliku hrane poslužene u plitkom tanjiru).

"Hvala, hvala!" odgovori roda zadovoljno, ali iznenada shvati kakvu joj je neslanu šalu priredila lisica – svojim dugačkim kljunom nikako nije mogla da jede iz plitkog tanjira ma koliko se trudila (Pokazati sliku rode sa dugačkim kljunom koja pokušava da jede iz plitkog tanjira).

"Zar ti se ne sviđa ručak? Specijalno sam ga za tebe pripremila", reče lisica zlobno se nasmijavši.

"Izvini me, molim te, ali odjednom me uhvatila strašna glavobolja i potpuno sam izgubila apetit!" odgovori uvrijeđena roda.

Lisica brzo odgovori: "Šteta... a tako dobra čorba. No, dobro, biće još prilike!"

"Odlično! Mogla bi ti navratiti kod mene na ručak sutra? Tako ću moći da uzvratim tvoj ljubazni poziv!" predloži roda.

I lisica se sutradan pojavi kod rode u gostima. Roda joj reče da je pripremila bogatu riblju čorbu, ali posluži je u dvije visoke posude s dugačkim i uskim grlom (Pokazati sliku posuda).

I tako, dok je roda zahvaljujući svom kljunu ispraznila posudu bez problema, lisica je ostala gladna (Pokazati sliku lisice koja pokušava da progura njušku u posudu sa supom).

Dok se vraćala kući gladna, lisica je shvatila da je zaslužila da joj se ovako očita lekcija. Začula je u sebi tihi glasić koji joj je rekao: "Kako si posijala, tako ćeš i žeti..."

I tako je roda vratila lisici istom mjerom.

Drugi dio

Vaspitač(ica) pita djecu:

Da li vam se svidjela priča?

Šta ste naučili u ovoj priči?

Zašto je lisica sebi rekla "Kako si posijala, tako ćeš i žeti"?

Šta znači kada se kaže da je roda lisici uzvratila istom mjerom?

Da li je roda htjela da kazni lisicu zbog toga što je lisica njoj prethodno uradila?

Da li biste voljeli da vama neko priredi ovakvu neslanu šalu?

Da li je dobro to što je lisica uradila rodi?

Vaspitač(ica) rezimira ovaj dio i naglašava da je bilo pravedno to što je roda kaznila lisicu zbog onoga što joj je lisica prethodno uradila.

Treći dio

Vaspitač(ica) poziva djecu da od gline ili plastelina modeluju posude u kojima su lisica i roda poslužile hranu. Takođe mogu od kartona izrezati figure obiju životinja.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Shvatili su poruku priče.			
Bila im je potrebna pomoć da razumiju poruku priče.			
Njihovi odgovori pokazuju da su shvatili kako nepravedno ponašanje prema nekome može uvrijediti tu osobu.			
Bila im je potrebna pomoć da shvate kako nepravedno ponašanje prema nekome može uvrijediti tu osobu.			
Kritički su se izrazili prema nepravednom ponašanju i podržali su pravedno ponašanje.			

Aktivnost br. 2 "Kako se ponašaju pravedni ljudi"

Kratak pregled aktivnosti:

Vaspitač(ica) objašnjava djeci kako se ponašaju pravedni ljudi, nakon toga upravlja igrom saradnje i postavlja djeci pitanja. U toj igri neće biti takmičenja pošto će sva djeca učestvovati u pronalaženju tačnih odgovora.

Cilj:

- Razviti kod djece znanje o tome šta je pravedno ponašanje.
- Nastaviti jačati pojam pravde i pravednosti kod djece.

Procedure:

- Objašnjenje
- Pitanja i odgovori
- Igra

Potrebni materijal:

Špil karata (po jedan za svako dijete) pola plavih i druga polovica crvenih, crvene i plave kartice sa pitanjima.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će objasniti djeci kako se ponašaju pravedni, a kako nepravedni ljudi. Navodiće primjere pravednog i nepravednog ponašanja kako bi djeca lakše shvatila razliku.

Primjeri:

- Pravedni ljudi jedni drugima daju ono što im pripada, npr. kada nastavnik za učenika koji je dobro uradio zadatak kaže "vrlo dobar", za učenika koji je radio srednje dobro kaže "zadovoljavajući", a za učenika koji je loše uradio zadatak kaže "loše", to je pravedan način ocjenjivanja. Međutim, ako za učenika koji je loše uradio zadatak kaže da ga je uradio na zadovoljavajući način, to je onda nepravedno jer je tom učeniku dao ocjenu koju on ne zaslužuje.
- Ako majka kažnjava oba svoja djeteta na isti način, znajući da, iako su se oba igrala u sobi, samo je jedno dijete razbilo vazu, onda je ona postupila nepravedno. S druge strane, ako majka upozori dijete koje je razbilo vazu da se sljedeći put ne igra loptom u blizini lomljivih stvari, onda za takvu majku kažemo da je pravedna.
- Policija koja je zaustavila lopova zato što je starijoj ženi ukrao novčanik postupa pravedno, sudija koji ga kažnjava i šalje u zatvor sprovodi pravdu zato što onaj ko krade nešto što nije njegovo zaslužuje da bude kažnjen.
- Otac koji kad god dođe kući donese poklone ili neke sitnice za svako dijete i raspodijeli sve što donese na jednake dijelove je pravedan otac.

Drugi dio

Djeca igraju igru saradnje.

Vaspitač(ica) objašnjava djeci da u ovoj igri svi treba da sarađuju kako bi tačno odgovorili na sva pitanja, a pobjednik će biti čitava grupa.

Vaspitač(ica) zatim djeci dijeli crvene i plave karte na jednake dijelove, tako da svako dijete dobije jednu kartu.

Na stolu vaspitačice biće špil karata sa pitanjima, neke karte će biti plave boje, a druge crvene. Jedno dijete će izvući kartu. Ako je karta plave boje, prvo počinju da odgovaraju djeca sa plavim kartama.

Vaspitač(ica) čita situaciju i pitanje koje se nalazi na karti i daje riječ djeci koja imaju karte iste boje kao i karta sa pitanjem, jednom po jednom na organizovan način.

Sva djeca koja imaju karte iste boje treba da kažu nešto o pitanju i na taj način će zajednički dati potpun odgovor.

Nakon toga drugo dijete izvlači sljedeću kartu i djeca koja imaju karte te boje odgovaraju, i tako dalje sve dok se ne izvuku sve karte sa pitanjima.

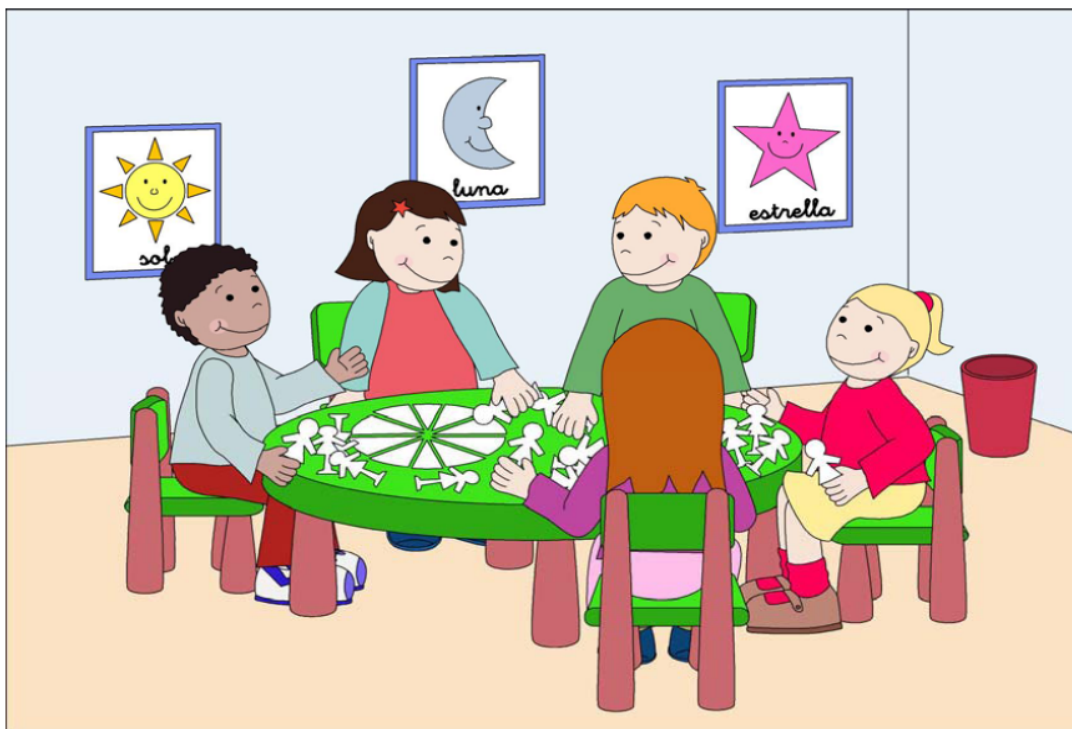
Nakon svakog odgovora, vaspitač(ica) rezimira pitanje i dopunjuje odgovor ako su djeca nešto eventualno izostavila da kažu.

Primjeri situacija i pitanja:

1. Ako imate pored sebe dvoje djece i samo jedno od njih dvoje je vaš prijatelj(ica), a vi imate samo jedan slatkiš i ne možete da nabavite još slatkiša, šta biste uradili u toj situaciji?
2. Jasmin pronađe olovku u učionici i zna da ju je Petar izgubio. Jasmin ne voli Petra i odluči da olovku da svojoj prijateljici Ivani iako to nije njegova olovka. Da li je Jasmin pravedno postupio? Zašto? Šta bi bio ispravan postupak u toj situaciji?
3. Igor se žali da njegov otac nije pravedan zato što ga kažnjava za sve što uradi, a njegovom bratu sve oprašta. Da li je Igorov tata pravedan prema svom sinu? Zašto?
4. U vrtiću se dodjeljuju nagrade, ali direktorica vrtića kaže da neće sva djeca dobiti iste nagrade zato što smatra da nagrade treba da budu dodijeljene prema trudu i zalaganju svakog djeteta. Stoga će najbolje nagrade ići djeci koja su se najviše zalagala. Mislite li da je to pravedno? Da li je direktorica u pravu? Zašto?

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Tačno su odgovorili na pitanja.			
Bila im je potrebna pomoć da odgovore na pitanja.			
Po odgovorima se vidi da su usvojili predstavu o tome kako treba da se pravedno ponašaju.			
Bila im je potrebna pomoć da shvate koje ponašanje je ispravno.			

Aktivnost br. 3 "Ko dijeli, ne treba da uzme najbolji dio"

Kratik pregled aktivnosti:

Ovo je matematička aktivnost u kojoj djeca treba da riješe problematičnu situaciju.

Cilj:

- Razviti kod djece osjećanje pravičnosti.
- Uspostaviti odnos između pravičnosti i pravde.

Procedure:

- Praktične radnje
- Analiza
- Sinteza
- Poređenje

Potrebni materijal:

10 papirnatih pravougaonika i 10 figurica djece izrezanih i zalijepljenih na tanki karton.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) djetetu predstavlja sljedeću problematičnu situaciju:

Na Melitinom rođendanu bilo je desetero djece i ona je isjekla tortu na 10 jednakih dijelova, ali kad je krenula da ih podijeli došlo je još desetero djece. Šta ona treba da uradi da sva djeca dobiju jednak dio torte? Pomoći ćemo Meliti.

Drugi dio

Vaspitač(ica) dijeli djeci 10 papirnatih pravougaonika koji predstavljaju komade torte i 20 figurica djece i poziva ih da raspodijele tortu djeci. Vaspitač(ica) postavlja pitanja:

Čega ima više, djece ili komada torte? Čega ima manje?

Šta biste uradili da izjednačite broj djece i komada torte?

Kako biste postigli da svako dijete dobije jednak komad torte i tako ravnopravno podijelili cijelu tortu?

Ako djeca ne uspiju samostalno da riješe problem, vaspitač(ica) će im pomoći tako što će pocijepati jedan papirnat pravougaonik na dva jednaka dijela i reći će im da je Melita odlučila da isječe tortu na manje komade i da je ravnomjerno podijeli na svu djecu.

Nakon što urade zadatak, vaspitač(ica) će ih pitati:

Mislite li da je Melita ispravno postupila što je isjekla tortu na manje komade?

Šta biste vi uradili?

Mislite li da, kad je već torta bila isječena na 10 komada, nije trebalo da brinemo o djeci koja su zakasnila i da će se na takav način naučiti da sljedeći put dođu ranije?

Vaspitač(ica) će rezimirati aktivnost i istaći da pravedno dijete sve dijeli sa svojim prijateljima i raspodjeljuje stvari na jednake dijelove, čak i ako njima samima pripadne manje.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Znali su kako da riješe problem.			
Bila im je potrebna pomoć da riješe problem.			
Pokazali su pravičnost prema drugarima.			
Uspjeli su na elementaran način da povežu pravičnost i pravdu.			

Aktivnost br. 4 "Policija i lopovi"

Kratak pregled aktivnosti:

Ovo je igra pokreta koja se zove "Policajci i lopovi". Djeca prate stazu kako bi pronašla lopove. Tokom prelaska staze treba da trče, skaču i pužu.

Cilj:

- Naučiti djecu da cijene važnost sprovođenja pravde nad onima koji uzimaju tuđe stvari.

Procedure:

- Igra
- Praktične radnje
- Objašnjenje

Potrebni materijal:

Drvena gajba visine 50 cm, konopac, karte na kojima su nacrtani kamen, gm i lopovi (osoba sa maskom na licu i džakom prebačenim preko ramena).

Materijali za izradu policijskih znački koje će biti dodijeljene pobjednicima.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će djeci objasniti da postoje ljudi koji uzimaju tuđe stvari i da je zadatak policije da ih nađe i zaustavi kako bi mogli biti kažnjeni.

Igra izgleda tako da policajci treba da prođu stazu i da usput pronalaze tragove koji će im pomoći da ulove lopove. Na svakoj dionici staze naći će po jedan trag, a onaj ko nađe sve tragove moći će da uhvati lopova.

Djeca će stajati u redu jedno iza drugoga i krenuće kad im vaspitač(ica) da znak. Kad prvo dijete pređe čitavu stazu, drugo dijete kreće i tako dalje dok svako dijete ne pređe stazu.

Staza će biti organizovana na sljedeći način:

Na podu je nacrtana strelica koja označava smjer kretanja po stazi. Dijete trči dok ne naiđe na prvu prepreku (drvenu gajbu visine 50 cm) koju treba da preskoči. Nakon što je preskoči, ispred gajbe će naći prvu kartu na kojoj je označeno sljedeće mjesto do kojeg treba da hoda (to može da bude grm ili nešto slično). Kada dođe do grma, treba da se provuče ispod konopca koji je postavljen na visinu od 50 cm. S druge strane konopca naći će kartu na kojoj je nacrtan kamen. Na kraju će ispod kamena naći lopova (tj. kartu na kojoj je nacrtan lopov).

Pravilo igre: Pobjeđuju ona djeca koja pronađu lopova.

Na kraju će pobjednici dobiti policijske značke od kartona i postaće "Policajci".

Vaspitač(ica) će im objasniti da treba da brinu o ljudima koji se ispravno ponašaju, koji ne uzimaju tuđe stvari i koji poštuju zakon.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Shvatili su važnost policije i njihovog rada u kažnjavanju onih koji uzimaju tuđe stvari.			
Bila im je potrebna pomoć da shvate važnost policije i njihovog rada u kažnjavanju onih koji uzimaju tuđe stvari.			
Shvatili su da loše ponašanje zaslužuje kaznu.			
Rekli su da žele da se ponašaju pravedno.			

Aktivnost br. 5
"Pravda"

Kratak pregled aktivnosti:

Ova aktivnost se sastoji od posjete obližnjem spomeniku na kojem je prikazana pravda. Ako nije moguće posjetiti takav spomenik, vaspitač(ica) može organizovati zamišljenu posjetu muzeju i pokazati veliku fotografiju ili sliku statue pravde sa povezom na očima i terazijama u rukama.

Cilj:

- Slikovito prikazati pravdu.
- Povezati sliku/statuu sa pojmom pravde.

Procedure:

- Razgovor
- Posjeta

Potrebni materijal:

Fotografije ili slike statue pravde.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) upoznaje djecu sa ciljem posjete (bilo da se radi o pravoj ili zamišljenoj posjeti) i kaže im da će vidjeti kako je pravda slikovito prikazana i da treba da obrate pažnju na to što će vidjeti. Vaspitač(ica) treba da podsjeti djecu na pojmove pravičnosti, slobode i ljubavi prema drugim ljudima kao sastavnih dijelova pravde kao i na to da za namjerno kršenje pravde sljeduje kazna.

Drugi dio

Posjeta. Tokom posjete vaspitač(ica) podsjeća djecu da obrate pažnju na svaki detalj statue ili slike zato što će po povratku u vrtić razgovarati o tome šta su vidjeli.

Treći dio

U grupnoj diskusiji djeca razgovaraju o tome šta su vidjela tokom posjete. Vaspitač(ica) može podstaći diskusiju pomoću sljedećih pitanja:

Koji su vam detalji privukli pažnju na statui (ili slici)?
 Šta mislite, zašto statua pravde ima povez na očima?
 Zašto ima terazije u rukama?
 Šta znači položaj statue?

Vaspitač(ica) će podsticati diskusiju kako bi pomogla djeci da sami dođu do sljedećih zaključaka:

1. Pravda ima povez na očima zato što se pravda primjenjuje bez obzira na to o kom čovjeku se radi. U obzir se uzimaju samo njegova djela.
2. Terazije znače da pravda važe dobre i loše strane kako bi mogla donijeti pravednu presudu.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Bili su impresionirani statuom/slikom pravde.			
Shvatili su zašto ima povez na očima.			
Povezali su terazije sa donošenjem pravednih odluka.			
Bila im je potrebna pomoć da shvate odnose između simbolā i pojma pravde.			
Pokazali su određeno znanje o pravdi.			

Aktivnost br. 6
Iskustvo od ključnog značaja za ocjenu bloka
"Složi i reci"

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Kratak pregled aktivnosti:

U ovoj aktivnosti djeca slažu karte na kojima su nacrtani dijelovi jednog događaju po logičnom slijedu i kasnije na osnovu njih pričaju priču.

Ova aktivnost može služiti za ocjenu čitavog bloka aktivnosti.

Cilj:

- Provjeriti šta su djeca naučila o pravdi i pravednom ponašanju.

Procedure:

- Serijalizacija
- Priča

Potrebni materijal:

Špilovi karata

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će djeci dati špilove sa sljedećim kartama. Prvi špil:

1. – Slika čovjeka sa kapom i maskom.
2. – Isti čovjek hoda ulicom.
3. – Zaustavlja se ispred otvorenog prozora i uskače unutra.
4. – Odlazi sa punim džakom.
5. – Policajac ga ugleda i on počne da trči.
6. – Policajac trči za njim.
7. – Policajac ga hapsi.
8. – Čovjek je iza rešetaka.

Drugi špil:

1. – Rođendanska zabava.
2. – Djevojčica siječe tortu.
3. – Djevojčica dijeli tortu djeci.
4. – Djeca jedu tortu.
5. – Jedno dijete je ostalo bez torte i plače.

Treći špil:

1. – Djeca se igraju na ulici.
2. – Dijete baci loptu na prozor.
3. – Starac ga ugleda.
4. – Razbijen prozor.
5. – Žena koja se nagnula kroz prozor.
6. – Pokazuje prstom na dijete koje nije krivo.
7. – Starac razgovara sa ženom.
8. – Žena se izvinjava djetetu koje je optužila.

Vaspitač(ica) kaže djeci da slože karte po hronološkom redu.

Nakon što su složila karte, djeca pričaju priču na osnovu onoga što je prikazano na njima.

Priče će se smatrati dobrima dok god se djeca budu rukovodila slikama na logičan i koherentan način.

Na primjer, logični redoslijed prvog špila bio bi: 1-2-3-4-5-6-7-8, a priča bi mogla da izgleda ovako:

"Ulicom hoda lopov, zaustavi se pored otvorenog prozora i uskoči unutra i opljačka stvari iz kuće. Odlazi sa džakom punim ukradenih stvari, ali naleti na policajca. Policajac ga uhapsi i stavi u zatvor zato što je uzeo, tj. ukrao tuđe stvari".

Kad god neko dijete završi priču, vaspitač(ica) će naglasiti šta je tema priče. U ovoj priči neophodno je naglasiti činjenicu da ko god uzima tuđe stvari zaslužuje da bude kažnjen. U ovoj priči su policajci ostvarili pravdu kao što je roda rekla lisici: "Kako posiješ, tako ćeš i žeti..."

Vaspitač(ica) može da smisli i druge priče, ali je bitno da sve priče odgovaraju temi koja se ovdje obrađuje: pravednost.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispravno su složili slike.			
Bila im je potrebna pomoć da ispravno slože slike.			
Smislili su povezane i logične priče na osnovu složenih slika.			
Bila im je potrebna pomoć da smisle povezane i logične priče na osnovu složenih slika.			
Samostalno su pokazali da znaju šta je pravda i kako se ponašaju pravedni ljudi.			
Smislili su priče koje pokazuju da imaju razvijenu svijest o tome šta je pravda.			